

Teologia i celebracja obrzędu zaręczyn w Kościele greckokatolickim obrządku bizantyjskiego

Theology and celebration of the rite of engagement
in the Greek Catholic Church of the Byzantine Ritual

Roman Kocurowski

W mediach społecznościowych często pojawia się pytanie o to, jak przebiega ceremonia zawarcia związku małżeńskiego w Kościołach obrządku Wschodniego. Niniejsze opracowanie ma na celu usystematyzowanie i uporządkowanie wiedzy w tym z dwóch perspektyw: kobiety i mężczyzny. Adresatem opracowania są nupturienti i wierni Kościołów greckokatolickiego i rzymskokatolickiego oraz duchowni. Opracowanie to ma pomóc zrozumieć jak ważnym aktem jest obrzęd zaręczyn. Celem niniejszego artykułu jest opisanie symboliki i znaczeń obrzędu zaręczyn, aby ich mowa była bardziej zrozumiała dla osób planujących zawrzeć związek małżeński. Duża imigracja Ukraińców do Polski rodzi wiele pytań, gdyż większość Ukraińców jest wyznania greckokatolickiego lub prawosławnego. Treść niniejszej pracy może okazać się pomocna w rozwianiu wątpliwości dotyczących zawierania małżeństwa w innym obrządku (gdy np. jedna osoba jest wychowana w obrządku rzymskokatolickim, druga zaś w greckokatolickim) lub wyznaniu (np. jedna osoba jest wyznania prawosławnego, druga rzymskokatolickiego).

Zaprezentowane poniżej opracowanie będzie zawierało kontekst teologiczny, liturgiczny, biblijny oraz historyczny. Materiały źródłowe stanowią: księga liturgiczna *Trebnik* oraz opracowania, które ułatwiają zrozumienie wymowy sakramentu małżeństwa.

Poruszany w niniejszym opracowaniu problem zawiera się w pytaniu: w jakiej formie i w jakiej symbolice realizuje się i wyraża obrzęd zaręczyn, jako element poprzedzający sakrament małżeństwa? Podjęcie tego tematu wydaje się szczególnie istotne z uwagi na zauważalną tendencję do zawierania ślubu w Kościele jedynie w imię tradycji lub „mody”, co wiąże się nieraz z niezrozumieniem jego głębszego sensu. Kluczowe wydaje się zatem uświadomienie, że Kościół w sakramencie małżeństwa uwidacznia coś więcej niż tylko obyczaj czy obowiązkową formułę zawarcia ślubu. Dla lepszego zrozumienia symboliki sakramentu małżeństwa, warto zwrócić uwagę na jego przebieg w innych obrządkach czy tradycjach.

1. Wprowadzenie do teologii zaręczyn i małżeństwa

Religijny obraz małżeństwa, pochodzącego i ustanowionego przez Boga, jest w dzisiejszym świecie zamazywany przez postrzeganie małżeństwa z pominięciem jego Boskiej genezy. Sam termin małżeństwa przybiera obecnie różne, niejednokrotnie sprzeczne znaczenia. Ów pluralizm znaczeniowy prowadzi do tego, że samo małżeństwo traktowane jest powszechnie jedynie jako umowa pomiędzy ludźmi, której natura i cele zależą od ustaleń międzyludzkich. Współczesny świat potrzebuje zatem na nowo spojrzeć na tajemnicę małżeństwa poprzez pryzmat wiary chrześcijańskiej. Prowadzi to do konieczności ponownego spojrzenia na miejsca teologiczne, które mogą ukazać naturę i cele małżeństwa zamierzonego przez Boga. Miejszem takim jest z pewnością Pismo Święte, a następnie nauczanie Kościoła na temat małżeństwa. Niezastąpionym miejscem ukazującym teologię małżeństwa jest niewątpliwie, obok wskazanych powyżej, liturgia Kościoła. W obrzędach liturgicznych sakramentu małżeństwa wyraża się bowiem cała teologia małżeństwa. Uobecnione zostają zarówno osoba i działanie Chrystusa w życiu zawierających małżeństwo. Obrzędy zawarcia sakramentu małżeństwa w Kościele są nie tylko ceremonią religijną, czy formą daną przez Kościół dla wyrażenia zgody małżeńskiej. Często narzeczeni nie są świadomi tego, co się odbywa w czasie ceremonii zawierania sakramentalnego małżeństwa, dlatego też nie potrafią dostrzec prawdziwego sensu jego zawarcia ani też celu i świętości. Pokazanie symboliki obrzędów zawarcia związku małżeńskiego, może pomóc zrozumieć nie tylko znaczenie samego rytu, ale samą ich sakramentalność.

Kościół początkowo przyjmował zwyczaje i formy zawierania małżeństwa obowiązujące w tradycjach religii żydowskiej, greckiej, rzymskiej oraz tradycji pogańskiej, o ile nie sprzeciwiały się one wierze chrześcijańskiej. Niezwykle bogactwo wielu obrzędów małżeństwa bizantyjskiego i nie bizantyjskiego (np. chaldejskiego, gruzińskiego) w Kościele Wschodnim wymaga dużego szacunku i staranności przy ich opisie. Wskazują one na to, jak wielkie znaczenie Wschód nadaje miłości małżeńskiej. Od czasów starożytnych w Kościele Wschodnim, tradycji bizantyjskiej, dotrwał obrzęd, który otrzymał nazwę „zaręczyny”, będący pierwszym elementem w celebracji sakramentu małżeństwa. Zaręczyny były pierwotnie świecką formą zawierania małżeństwa. Umowa ta często była zawierana przez rodziców w imieniu dzieci, ale też zobowiązywała do obecności kapłana, który miał pobłogosławić ten kontrakt¹. W rycie wschodnio-syryjskim taki obrzęd występował od V w. Zgodnie z ówczesnym prawem kościelnym obietnica ta składana w świątyni, przed Bogiem, w obecności kapłana i wiernych, była nierozwalna. Postanowienie VI Soboru Powszechnego (680-681 r.) mówi wyraźnie, iż

¹ Por. B. Modzelewska, P. Nowakowski, *Małżeństwo IV w Kościołach Prawosławnych, B. Aspekt Liturgiczny*, w: EK 11, (Lublin 2006) kol. 1097-1098.

nie powinna być ona naruszona podobnie jak sam obrzęd koronowania, o którym będzie mowa w oddzielnym artykule².

Od VIII wieku odnajdujemy pełne opisy liturgicznego obrzędu sakramentu małżeństwa. Najstarszym z nich jest *Euchologion Barberini gr. 336*, który zawiera modlitwy przyporządkowane poszczególnym ceremoniom. W rękopisie możemy znaleźć dwa oddzielne obrzędy: zaręczyny i koronowanie³. W przeszłości zaręczyny były sprawowane oddzielnie od koronowania, potwierdzającego składaną przez mężczyznę i kobietę obietnicę. Celem zaręczyn było złożenie deklaracji o wspólnym życiu przed Bogiem i wspólnotą wiernych⁴.

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich stwierdza, że zaręczyny są zgodne ze starożytną tradycją Kościołów wschodnich i są uroczystością poprzedzającą zawarcie małżeństwa, a rządzi się one „prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris*” (kan. 782 § 1). Kodeks jednocześnie stwierdza, że obietnica zawarcia związku nie daje podstawy do wymagania jej zrealizowania (kan. 782 § 2). W praktyce, która istnieje przez wieki i do dziś funkcjonuje w wielu Kościołach, zaręczyny często nazywane są „obrzędem obrączek”. Zwykle odbywają się one razem z ceremonią ślubną, którą popularnie nazywa się „obrzędem nałożenia koron” lub „obrzędem nałożenia wieńców” (ukr. czyn winczannia). Wyjątkowość obrzędu zaręczyn polega na tym, że jest on wyrażeniem zgody przyszłych małżonków, podczas gdy sam obrzęd zawarcia małżeństwa ma na celu bezpośrednio wprowadzić narzeczonych w pełnię małżeńskiego życia. Treść obrzędu zaręczyn przewiduje nie tylko zwyczajną obietnicę, lecz jest rodzajem głębszego zobowiązania. Dlatego nie zaleca się obrzędu zaręczyn na samym początku znajomości narzeczonych. Ważne jest, aby para młoda właściwie zrozumiała obrzęd zaręczyn, który sprzyja uświęcaniu różnych chwil na drodze chrześcijańskich par aż do momentu pełnego wejścia w związek małżeński⁵.

Należy zaznaczyć, że obowiązek zachowania świętego obrzędu, czyli otrzymania błogosławieństwo kapłana dla ważności małżeństwa, jest charakterystyczny tylko dla wschodniego prawa. We wschodniej tradycji kapłan nie tylko ma być obecnym, ale także ma pobłogosławić związek. Błogosławić oznacza tutaj być prawdziwym sługą, czyli szafarzem sakramentu. Dzięki otrzymanej od Kościoła kapłan błogosławi i uświęca, aby małżonkowie byli złączeni z Bogiem na obraz związku Chrystusa z Kościołem⁶. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich mówi, że „jeśli małżeństwo zostało zawarte wobec samych świadków, małżonkowie nie powinni zaniedbać przyjęcia jak najszybciej od kapłana

² Por. M. Ławreszuk, *Sakrament małżeństwa* (Białystok 2014) 20.

³ Por. tamże, 16.

⁴ Por. tamże, 20.

⁵ Por. Конгреґація у справах Східних Церков, *Інструкція застосування літурґійних приписів кодексу канонів Східних Церков*, num. 85 (Lwów 1998) 75-76.

⁶ Por. tamże, 73.

błogosławieństwa” (kan. 832 § 3). Wskazuje to na rangę błogosławieństwa kapłańskiego przy zawieraniu małżeństwa.

2. Obrzęd wprowadzenia nupturientów do świątyni

Obrzęd zaręczyn w Kościele greckokatolickim wygląda w następujący sposób: kapłan stoi w świątyni przy ołtarzu, para młoda ustawia się przed drzwiami wejściowymi do świątyni. Nabożeństwo rozpoczyna się od wyjścia kapłana z prezbiterium przez Święte Drzwi (Carskie Wrota), podejścia do wejścia, trzykrotnego błogosławieństwa zaręczających się i wprowadzenia do przedsionka świątyni. Z teologii budowli cerkiewnej wiadomo, że przedsionek jest miejscem podejmowania decyzji⁷. Wprowadzenie do świątyni przez kapłana wskazuje z jednej strony na Boże przyzwolenie, a z drugiej na wsparcie ich decyzji przez Kościół⁸.

Wprowadzenie do nawy głównej świątyni włącza zaręczających się w uczestniczenie w wydarzeniu duchownym. W świątyni mężczyzna i kobieta stoją obok siebie, zaś kapłan stoi przed nimi i jest zwrócony w stronę ołtarza. W Kościele Wschodnim w trakcie nabożeństw pozycja kapłana i wiernych wskazuje na charakter modlitwy skierowanej do Pana Boga. W tej pozycji rozpoczyna się również obrzęd zaręczyn. Wybrzmiewa wówczas modlitwa wychwalania Boga:

„Błogosławiony Bóg nasz, w każdym czasie, teraz i zawsze, i na wieki wieków”⁹.

Pierwsza krótka modlitwa, o której wspomniano w liście św. Teodora Studyty (+826), następuje po powyższym wezwaniu do modlitwy. Prawdopodobnie jest to jedna z najstarszych modlitw ze starożytności dotycząca nabożeństwa zaręczyn. Wiąże ona małżeństwo ze zbawczym dziełem Chrystusa, który odnawia jedność pomiędzy Bogiem a upadłą ludzkością¹⁰.

Boże wieczny, który rozdzielonych prowadzisz do jedności i nakładasz na nich nierozzerwalną więź miłości, który pobłogosławiłeś Izaaka i Rebekę oraz uczyniłeś ich dziedzicami Twojej obietnicy. Ty sam również pobłogosław te sługi Twoje, N. i N., prowadząc ich do pełnienia wszelkich dobrych czynów. Albowiem Ty jesteś Bogiem miłosiernym i miłującym ludzi i Tobie oddajemy chwałę: Ojcu, Synowi, i Duchowi Świętemu, teraz i zawsze, i na wieki wieków¹¹.

Modląc się, kapłan prosi o łaskę Bożą, by złączyła to, co było rozproszone i uczyniła niezniszczalną więź miłosną. W modlitwie tej słyszymy echo najstarszej

⁷ Por. I. Сулик, *Символіка обряду вінчання*, мpsВУКУ (Lwów 2015) 32.

⁸ Por. M. Ławreszuk, *Sakrament małżeństwa*, 23-25; Por. J. Meyendorff, *Małżeństwo w prawosławiu* (Lublin 1995) 36-37.

⁹ Por. *Требник, Чин вінчання* (Lwów 2012) 67.

¹⁰ Por. J. Meyendorff, *Małżeństwo w prawosławiu* 38.

¹¹ Por. *Требник, Чин вінчання*, 68.

modlitwy eucharystycznej z Didache (rozdz. 9): „Jak ten chleb łamany, rozrzucony po górach, został w jedno zebrany, tak niech Kościół Twój, aż po najdalej krańce ziemi, zbierze się w jednym królestwie Twoim”¹². Małżeńska jedność w modlitwie określana jest jako naturalny stan, ponieważ wolą Bożą jest zjednoczenie, które rozdzielone zostało grzechem prarodźców. Przez upadek Adama i Ewy niezmienna wola Boża nie została jednak naruszona. Modlitwa wskazuje na konieczność naszej wiary w Bożą obietnicę, tak jak to uczynił praojciec Abraham, który szuka dla swego syna Izaaka żony w ojczystej ziemi. Izaak i znaleziona dla niego żona Rebeka stali się „dziedzicami Bożej obietnicy” złożonej Abrahamowi.

Ostatnią modlitwą, tuż przed założeniem obrączek (kluczowym aktem zaręczyn) jest prośba zanoszona przez kapłana do Boga:

Panie Boże nasz, który spośród narodów pogańskich poślubiłeś Kościół, jako czystą Oblubienicę: pobłogosław te zaręczyny oraz zjednocz i zachowaj Twoje sługi w pokoju i jedności. Albowiem Tobie należy się wszelka chwała, cześć i uwielbienie, Ojcu i Synowi, i Duchowi Świętemu, teraz i zawsze, i na wieki wieków¹³.

W tych słowach odzwierciedlany jest prawdziwie duchowy charakter małżeńskiej więzi, która ma się stać związkiem podobnym do relacji Chrystusa i Kościoła. Święty Paweł w Liście do Efezjan wskazuje na idealny związek Chrystusa i Kościoła, gdzie Chrystus jest przyrównany do Oblubieńca, zaś Kościół do Oblubienicy, ponieważ zarówno w języku greckim jak i starosłowiańskim Kościół występuje w rodzaju żeńskim¹⁴.

3. Obrzęd nałożenia obrączek, ich symbolika i znaczenie

Po zakończeniu powyższej modlitwy odbywa się obrzęd nałożenia obrączek. Dla zrozumienia ich symboliki (są nieodzownym atrybutem zaręczyn) i koronowania, należy odczytać najpierw ich biblijny sens. W dawnych czasach nie wszyscy ludzie potrafili pisać. Uniemożliwiało to nie tylko pisemną komunikację, ale także podpisywanie ważnych dokumentów. W zamian za to, powszechnie używano pieczęć. Zwykle pieczęć była formowana na kształt pierścienia noszonego na ręce. Dla królów i władców, którzy posługiwali się nimi, były one symbolem władzy i oznaczały prawo stanowione oraz godność właściciela. Właściciel wręczający pierścień, uważany był za osobę godną zaufania. W ostatniej modlitwie zaręczyn czytamy o takim zaufaniu w odniesieniu do starotestamentalnego Józefa, któremu faraon powierzył cały swój naród i państwo oraz w odniesieniu do starotestamentalnego Daniela, który został uwolniony mocą królewskiego

¹² Por. M. Evdokimov, *Sakrament miłości* (Białystok 2007) 162.

¹³ *Требник, Чин вінчання*, 68.

¹⁴ Por. M. Ławreszuk, *Sakrament małżeństwa*, 35.

pierścienia. Przywołanie Józefa akcentuje wzajemną ufność, której symbolem są obrączki narzeczonych¹⁵.

Obrączki jako symbol małżeństwa istniały na długo przed chrześcijaństwem. Zaręczyny więc są „ochrzczeniem” przedchrześcijańskiej formy małżeństwa i dlatego sprawowane są w przedsionku świątyni. Na przestrzeni wieków pojawiały się liczne teorie na temat znaczenia i symbolicznego wymiaru owych obrączek. Powszechnie znane są nawiązania do wieczności i nieskończoności, które wynikają z kształtu obrączek. W Kościele są one symbolem małżeńskiego życia przed Chrystusem, symbolem wieczności, wierności czegoś bardzo cennego, czegoś, co nie ma końca¹⁶. We wschodnim obrzędzie zaręczyn, obrączki nawiązują do tradycji Starego Testamentu, gdzie oznaczały widoczny znak zawartej umowy i stanowią nadal jej przypieczętowanie. Symbolika przypieczętowania zawartej umowy uwidoczniła została poprzez fakt noszenia obrączek. Od czasu zakończenia cerkiewnej ceremonii ślubnej, noszone na palcu prawej ręki obrączki wizualnie ukazują wszystkim to, że dwoje ludzi świadomie zobowiązało się do wspólnego życia w jedności i miłości. Po założeniu obrączek kapłan czyta poniższą modlitwę, która dobrze wyjaśnia czym są obrączki i jakie znaczenie winny one mieć dla tych, którzy przed chwilą je założyli na swe dłonie. Modlitwę tę można nazwać także katechezą, ponieważ zawiera ona pouczenie o zbawczym działaniu Boga, a zarazem jest mistagogią, czyli wprowadzaniem w to działanie¹⁷.

Istnieje również inna tradycja, gdzie po nałożeniu obrączek małżonkom przez kapłana, następuje moment wzajemnego przekazania obrączek. Obrączka pana młodego zostaje nałożona na rękę panny młodej i odwrotnie, panny młodej na rękę pana młodego. Wówczas następuje wymiana obrączek między narzeczonymi. We współczesnej praktyce liturgicznej zwyczaj ten sprawia wiele trudności w interpretacji tego, kto ma pomóc przekazać obrączki nowożeńcom. Zgodnie ze słowami rubryki liturgicznej, po ceremonii założenia obrączek, jeden ze świadków obrzędu dokonuje zmiany obrączek. Natomiast najstarsza reguła Kościoła z komentarzy Euchalogionu z XI wieku, która została nam przekazana, mówi jednak o zamianie dokonywanej przez młodą parę¹⁸.

Według powszechnie przyjętej interpretacji wymiana obrączek jest zwyczajowo ślubowaniem wzajemnej wierności¹⁹. Sens nałożenia obrączek i ich wymiany między narzeczonymi, zyskuje pełną głębię w obrzędku armeńskim i syryjskim. Obrzęd syryjski na przykład rozpoczyna się w kulminacyjnym punkcie: „Ileż tajemnic kryje się i zawiera we wspaniałości obrączek! Pan Jezus Chrystus,

¹⁵ Por. I. Сулик, *Символіка обряду вінчання*, тpsBYKY (Lwów 2015) 29.

¹⁶ Por. A. Schmemmann, *Liturgy and life: Christian Development through Liturgical Experience* (New York 1974) 102.

¹⁷ Por. M. Ławreszuk, *Sakrament małżeństwa*, 33-39.

¹⁸ Por. tamże, 36.

¹⁹ Por. J. Meyendorff, *Małżeństwo w prawosławiu*, 39.

który zaślubił Kościół i który przez swą krew dał mu posag, i wykuł mu obrączkę z gwoździ ukrzyżowania [...]”²⁰.

W obrzędzie bizantyjskim, w Kościele bizantyjsko-ukraińskim, księga liturgiczna przywodzi, że kapłan może odmówić następującą modlitwę:

Panie Boże nasz, który towarzyszyłeś słudze patriarchy Abrahama do Mezopotamii, posłanemu w celu znalezienia żony dla jego pana Izaaka, którą przez posługę czerpania wody mu wskazałeś, aby zaręczył się z Rebeką: Sam też pobłogosław zaręczyny sług swoich, N. i N. oraz umocnij wypowiedziane przez nich przyrzeczenie. Utwierdź ich w świętej więzi miłości pochodzącej od Ciebie.

Ty bowiem na początku stworzyłeś mężczyznę i niewiastę oraz z Twojej woli żona łączy się z mężem jako pomoc i ku przedłużeniu rodzaju ludzkiego. Dlatego Panie Boże nasz, który ofiarowałeś prawdę Twemu dziedzictwu a Tve przymierze sługom Twoim, ojcom naszym, wybranym Twoim z pokolenia na pokolenie: wejrzij na sługę Twego, i N. I służebnicę Twoją N., i umocnij ich zaręczyny w wierze, jedności, prawdzie i miłości. Ty bowiem Panie okazałeś, że ta rękojmia powinna być dana i potwierdzona we wszystkich rzeczach. Przez pierścień dana została Józefowi władza w Egipcie. Przez pierścień Daniel został uczczony w ziemi Babilonu. Przez pierścień objawiła się prawda Tamar. Przez pierścień nasz Ojciec niebieski ukazał szczodrość Swemu Synowi, gdy powiedział: włóżcie pierścień na jego prawicę oraz sprowadźcie utuczony cielca i zabijcie go, jedzmy i weselmy się. Ta sama Twoja prawica Panie, przeprowadziła Mojżesza przez Morze Czerwone, a poprzez Twoje prawdziwe Słowo zostały uczynione niebiosa i umocnione fundamenty ziemi. Także prawice Twoich sług również będą błogosławione mocą Twojego Słowa i Twoim ramieniem z wysokości. Dlatego Panie pobłogosław teraz to nałożenie obrączek błogosławieństwem z niebios i niech Twój anioł im przewodzi przez wszystkie dni ich życia. Albowiem Ty błogosławisz i uświęcasz wszystko i Tobie oddajemy chwałę, cześć i uwielbienie, Ojcu i Synowi, i Duchowi Świętemu, teraz i zawsze, i na wieki wieków²¹.

Odmawiana przez kapłana modlitwa posiada bogate znaczenie. We wszystkich biblijnych wzmiankach w modlitwie obrączka jest znakiem Bożej gwarancji dla człowieka i jego opieki nad człowiekiem. Zawiera ona słowa dziękczynienia, prośby, a także wymienia się tam dzieła Pana Boga, które powiązane są z symboliką pierścienia. Wspomina ona wszystko to, co Bóg uczynił dla zbawienia ludzkości. Młoda para słuchająca tej modlitwy rozumie, że obrzęd, w którym uczestniczą, jest błogosławiony przez Boga od najdawniejszych czasów, że droga, którą młode małżeństwo zamierza kroczyć jest tą samą drogą, którą kroczyły przed nimi miliony wiernych chrześcijan²².

²⁰ Por. M. Evdokimov, *Sakrament miłości*, 162-163.

²¹ *Требник, Чин вінчання*, 69-70.

²² Por. M. Ławreszuk, *Sakrament małżeństwa*, 41-42.

W modlitwie tej znowu spotykamy starotestamentalnych bohaterów Izaaka i Rebekę, jeden z najpiękniejszych związków w Księdze Rodzaju. Rebeka, córka brata Abrahama Nahora, była bliską krewną Izaaka. Misja sługi Eliezera o znalezienia żony Izaakowi u Abrahama miała na celu, by Izaak nie poślubił żadnej z kobiet Kaananu. Posłano więc po Rebekę do kraju, gdzie kiedyś zamieszkiwał Abraham. Ojcowie Kościoła z tego powodu upatrywali w zaręczynach Izaaka i Rebeki typ powołania pogan do Chrystusa. W fakcie, iż sługa Eliezar rozpoznał Rebekę podczas czerpania wody, widzieli w tym znak chrztu. Każda chrześcijańska dusza jest zaślubiona Chrystusowi poprzez zrodzenia ze źródła chrzcielnego²³.

Nauka Ojców Kościoła interpretuje opowieść o Izaaku i Rebecce, mówiąc o „jedności” „rozłączonych” oraz „powołaniu” Kościoła wespół pogan odwołując się do faktu, że Rebeka została wybrana na żonę dla Izaaka podczas czerpania wody ze studni. Ojcowie Kościoła twierdzą, że moment wybrania żony Izaakowi było początkiem ich wspólnego życia, tak jak święty chrzest jest początkiem życia chrześcijańskiego. Modlitwa zaręczyn inauguruje wspólne życie, które ma się dopiero rozpocząć, tak jak misja apostołska wobec pogan rozpoczyna długą historię Kościoła Chrystusa²⁴. Zawsze jednak ostateczny cel zostaje niezmienny: odnowić utraconą jedność z Bogiem aż do autentycznej pełni. W tym jest sens i znaczenie chrześcijańskich zaręczyn²⁵.

Modlitwa mówi też o Józefie: pieczęć królewska wyryta na złączu obrączki była znakiem jego mocy i gwarantem potwierdzającym ufność i wierność króla wobec niego (Rdz 41,42). Tak samo w historii Daniela wrzuconego do jaskini lwów, król przyłożył swą pieczęć, co zapewniało uwolnienie proroka i oznaczało równocześnie gwarancję wierności wobec niego (Dn 6,17). Ewangelia Łukasza również ukazuje znaczenie pierścienia: „Lecz ojciec rzekł do swoich sług: „Przyńście szybko najlepszą szatę i ubierzcie go; dajcie mu też pierścień na rękę i sandały na nogi!” (Przypowieść o synu marnotrawnym Łk 15,11-32). Ojciec wkłada powracającemu do domu synowi pierścień na palec, który służy za znak przebaczenia i przywróconej godności królewskiej²⁶. Do tych przykładów dotyczących pierścieni, dodano w modlitwie symbolikę prawej ręki. Prawa ręka Mojżesza była właściwie Bożą ręką, która sprawiła, że wody Morza Czerwonego zalały Egipcjan (Wj 15,26)²⁷. Spotkanie narzeczonych zostaje jakby przypieczętowane na prawej ręce pierścieniem Bożej obietnicy. Została w ten sposób ukazana historia ludzkości dotycząca znaczenia pierścienia i związanych z nim obrzędów religijnych i zwyczajów świeckich.

²³ Por. tamże, 38-39.

²⁴ J. Meyendorff, *Małżeństwo w prawosławiu*, 38-39.

²⁵ Por. tamże.

²⁶ Por. M. Evdokimov, *Sakrament miłości*, 162-163.

²⁷ Por. J. Meyendorff, *Małżeństwo w prawosławiu*, 40.

Kościół interpretuje zaręczyny jako kontrakt małżeński, w którym zaangażowani są nie tylko sami narzeczeni, ale i Pan Bóg. Stąd Sobór Konstantynopoliński III 680-681 r. w kan. 98 zastrzega, że ten, kto miał stosunek seksualny z kobietą, która była zaręczoną z innym mężczyzną pozostającym przy życiu, podlega karze za cudzołóstwo. Interpretując ten kanon Kościół podkreśla fakt, iż zaręczyny i małżeństwo są tożsame między sobą pod względem prawnym. Teodor Balsamon, bizantyjski kanonista, odwołując się do przykładu św. Józefa i Dziewicy Maryi, którzy byli narzeczonymi, ale pomimo tego faktu Anioł nazwał Maryję „żoną” Józefa (Mt 1,20). Tak więc zaręczyny uroczyscie celebrowane w Kościele są czymś więcej niż tylko zwykłym obrzędem, który pozostał w tradycji Wschodniego Kościoła. W danej sytuacji zaręczyny wyrażały rzeczywistą więź małżeńską, do której potrzebny jest jedynie sakramentalne dopełnienie. Z powyższych racji dla dobra małżonków obrzęd zaręczyn jest sprawowany tuż przed nabożeństwem koronowania małżonków, czyli właściwym momentem zaślubin²⁸.

Zakończenie

Podsumowując należy zauważyć ewolucję obrzędu zaręczyn. Pierwszy etap to: przejście od świeckiego do domowego aktu wzajemnej umowy narzeczonych i ich rodziców na przyszły ślub. Drugi etap: przejście do liturgicznego aktu, który odbywa się w kościele oddzielnie od koronowania. Trzeci etap rozwoju zaręczyn rozwinął się w X wieku, kiedy to zaręczyny i koronowanie zaczęły odbywać się jako jeden ciągły, a nie oddzielny obrzęd.

Cel artykułu podany we wstępie został zrealizowany poprzez analizę symboliki i znaczeń obrzędu zaręczyn. Przedstawione wyżej elementy przebiegu sakramentu dają możliwość lepszego zrozumienia wymowy obrzędu zaręczyn i uświadomienie w nim czegoś więcej niż tylko obyczaju. Istnieje potrzeba pojawienia się takich materiałów w mediach, żeby uświadamiać nupturientom wagę obrzędu zaręczyn.

Zaręczyny z czasem nabyły nowego znaczenia i stały się liturgiczną modlitwą, w której kapłan zwraca się do Pana Boga, aby pomógł On narzeczonym utwierdzić się im w ich wyborze. Ciekawym jest fakt, że w czasie, gdy zaręczyny odbywały się oddzielnie od koronowania, to uroczystość miała miejsce w nawie głównej, a nie tak, jak obecnie – w przedsionku świątyni. Fakt ten uświadamia, że nupturienti – zaręczając się są zdecydowani wspólnie kroczyć do przyjęcia błogosławieństwa ich związku, a gestem zaręczyn prosili o utwierdzenia ich w podjętej decyzji. Myśl tę potwierdzają modlitwy aktu zaręczyn²⁹.

²⁸ Por. tamże, 40-41.

²⁹ Por. K. Stevenson, *To join together the rite of Marriage* (New York 1987) 57.

Bibliografia:

- Evdokimov M., *Sakrament miłości* (Białystok 2007).
Ławreszuk M., *Sakrament małżeństwa* (Białystok 2014).
Meyendorff J., *Małżeństwo w prawosławiu* (Lublin 1995).
Modzelewska B., Nowakowski P., *Małżeństwo IV w Kościołach Prawosławnych, B. Aspekt Liturgiczny*, w: EK 11 (Lublin 2006) kol. 1097-1098.
Schmemmann A., *Liturgy and life: Christian Development through Liturgical Experience* (New York 1974).
Stevenson K., *To join together the rite of Marriage* (New York 1987).
Конгрегація у справах Східних Церков, *Інструкція застосування літургійних приписів кодексу канонів Східних Церков*, (Lwów 1998).
Сулик І., *Символіка обряду вінчання*, мрпсВУКУ (Lwów 2015).
Требник, Чин вінчання (Lwów 2012).

Słowa kluczowe:

Sakrament małżeństwa, obrzęd zaręczyn, zaręczyny, teologia małżeństwa, celebrowanie małżeństwa

Key words:

The sacrament of marriage, rite of engagement, engagement, marriage theology, marriage celebration

Summary

The article presents the richness of the traditions of the Greek Catholic Church of the Byzantine Ritual. This study concerns the subject of the sacrament of marriage. The rite of engagement, which has great symbolism and meaning, contains both in rich theology and tradition. The uniqueness of the rite of engagement consists in expression of future spouses' consent, while the rite of the marriage itself is aimed at directly introducing the bride and the groom to the fullness of marital life. The theological purpose of the engagement rite is to renew the lost union with God up to the true fullness with Him in eternity. This is the sense and the meaning of the Christian engagement.